

Література

1. Алексеєнко В. Роль малого бізнесу в економіці України / В. Алексеєнко // Економічний вісник університету : зб. наук. праць. – Переслав-Хмельницький. – 2009. – Вип. 13.
2. Красота О.В. Мале підприємництво: економічна сутність та роль у подоланні кризи / О.В. Красота // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Економіка". – 2010. – Вип. 117. – С. 37–40.
3. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>
4. Майстренко О. В. Перспективи розвитку в Україні спрощеного оподаткування малого підприємництва / О. В. Майстренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/30255>
5. Коротун В. І. До питання реалізації новацій податкового кодексу щодо оподаткування малого бізнесу в Україні / В. І. Коротун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/104/#.UfQwTqyMJdP>
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів» від 20.11.2012 року № 5503-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5503-17/page>
7. Дробязко С.І. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу / С.І. Дробязко, Т.М. Козир, С.Б. Холод. – К. : Центр навч. літ-ри, 2012. – 416 с.

References

1. Alekseenko V. Rol' malogo biznesu v ekonomicii Ukraini // Alekseenko V. / Ekonomichnij visnik universitetu. : zb. nauk. prac'. – Pereslav-Hmel'nic'kij. – 2009.- Vip. 13.
2. Krasota O.V. Male pidpriemnictvo: ekonomichna sutnist' ta rol' u podolanni krizi / O. V. Krasota // Visnik Kiivs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Serija "Ekonomika". – 2010. – Vip. 117. – S. 37-40.
3. Gospodars'kij kodeks Ukraini // [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page2>
4. Majstrenko O. V. Perspektivi rozvitku v Ukraini sproshhenogo opodatkovannja malogo pidpriemnictva / O. V. Majstrenko // [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.minjust.gov.ua/30255>
5. Korotun V. I. Do pitannja realizacii novacij podatkovogo kodeksu shhodo opodatkovannja malogo biznesu v Ukraini / V. I. Korotun // [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/104/#.UfQwTqyMJdP>
6. Zakon Ukraini «Pro vnesennja zmin do Podatkovogo kodeksu Ukraini shhodo peregljadu stavok dejakih podatkov i zboriv» vid 20.11.2012 roku № 5503-VI. - [Elektronnij resurs]. Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5503-17/page>
7. Drobjazko S.I. Oblik ta opodatkovannja pidpriemstv malogo biznesu / S.I. Drobjazko, T.M. Kozir, S.B. Holod. – K. : Centr navch. lit-ri, 2012. – 416 s.

Рецензія/Peer review : 6.7.2013 р. Надрукована/Printed : 19.8.2013 р.
Рецензент:

УДК 65.018 (477)

М.І. ЮДИНА

Хмельницький національний університет

АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ ТА НАПРЯМІВ ЗМЕНШЕННЯ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА У СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

У статті розглянуто критерії зниження витрат виробництва у собівартості продукції; напрями зменшення собівартості продукції; зроблено аналіз методів планування зниження собівартості для підвищення рентабельності промислових підприємств.

Ключові слова: собівартість, економія витрат, планування, вдосконалення організації виробництва.

M.I. YUDINA

Khmelnytskyi National University

ANALYSIS OF CRITERIA AND WAYS OF PRODUCTION EXPENDITURE REDUCTION IN PRODUCT COST

The article concerns criteria of production expenditure reduction in product cost, ways product cost reduction, analyzes methods of cost reduction planning for increasing of industrial enterprises profits.

Key words: cost, expenditure saving, planning, improvement of production.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.

Ефективність виробництва відноситься до ключових категорій ринкової економіки, яка безпосередньо пов'язана зі зменшенням витрат і зростанням прибутку. Зниження витрат підприємства при виробництві продукції є однією з основних задач всіх промислових підприємств. При виявленні напрямів в пошуку

шляхів і факторів зниження собівартості головну увагу звертають на особливості виду діяльності кожного об'єкта господарювання. В умовах ринкової економіки, коли фінансова підтримка збиткових підприємств є не правилом, а виключенням, як це було при адміністративно-командній системі, дослідження проблем зменшення витрат виробництва, розробка рекомендацій у цій області – одне з першочергових питань всієї економічної теорії. На даний час існує недостатня кількість саме таких методів організації виробництва, які б давали змогу знизити витрати виробництва у собівартості продукції.

Аналіз останніх досліджень. Основні теоретико-методологічні та практичні дослідження критеріїв та напрямів зменшення витрат виробництва у собівартості продукції висвітлені в роботах Є. Бойко [1], М. Володькіної [2], О. Гетьмана [3], Л. Голубовського [4], М. Грещака [5], М. Жовнірової [6], У. Когути [7], Н. Костецької [8], С. Котлярова [9], Я. Кудрі [10], В. Осипова [11], Г.Серебреннікова [12] та ін. Ними визначаються основні критерії та чинники зниження витрат виробництва у собівартості продукції, формуються методи економії витрат та основи побудови ефективної системи управління виробничим процесом.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у виявленні нових та розгляді уже існуючих методів зменшення витрат виробництва у собівартості продукції, визначенні перспективних напрямів зменшення собівартості продукції промислових підприємств, розгляді відповідних методів організації виробництва, які б давали змогу виявляти можливості економії витрат і відповідно росту прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим критерієм підвищення ефективності виробництва є зменшення витрат виробництва у собівартості продукції. Розмір витрат виробництва є однією з умов успіху на ринку, оскільки чим менші витрати виробництва, тим більший прибуток отримує підприємство з врахуванням рівня ринкових цін. Витрати виробництва знаходять своє вираження в показниках собівартості продукції, що в грошовому виразі характеризує всі матеріальні витрати і витрати на оплату праці, необхідні для виробництва і реалізації продукції.

Для визначення мінімального рівня затрат виготовленої продукції використовується планування собівартості. Однією з основних задач планування продукції є пошук можливостей для виконання виробничої програми з якнайменшими витратами.

Здебільшого застосовується два методи планування собівартості продукції підприємства: критеріальний і кошторисний. Критеріальний метод дозволяє розрахувати укрупнено зміну базового рівня затрат на виробництво і реалізацію продукції в розрізі техніко-економічних чинників, що мають вплив на підприємстві. Для повнішого виявлення можливостей зниження витрат і збільшення прибутку, а також для глибшого і всебічного аналізу фактичних витрат і причини їх відхилення від розрахункового рівня доцільно поєднувати пофакторний і кошторисно-нормативний методи планових розрахунків собівартості.

Критеріальний метод планування собівартості може також застосовуватися як основний метод передпланового аналізу або як метод укрупнених розрахунків на тривалі тимчасові періоди (наприклад, на рік при поквартальних кошторисно-нормативних розрахунках).

Кошторисно-нормативні розрахунки величини необхідних витрат дозволяють більш повно врахувати конкретні умови діяльності підприємства і точніше визначити величини необхідних витрат на виробництво і реалізацію продукції, а також більш раціонально організувати внутрішньовиробничі економічні відносини і контроль за витратами [10].

Кінцевою метою всієї системи кошторисних розрахунків собівартості продукції підприємства є розрахунки (калькуляції) виробничої собівартості одиниці продукції по кожному її виду, розрахунки собівартості товарної і реалізованої продукції, розрахунку зведеного кошторису затрат.

Критеріальний метод планування собівартості продукції підприємства можна розглянути за техніко-економічними критеріями зниження собівартості продукції підприємства:

1. Підвищення технічного рівня виробництва, зокрема впровадження нових прогресивних технологій, підвищення рівня механізації та автоматизації виробничих процесів; розширення масштабів використання й удосконалення техніки та технології, що застосовуються; краще використання сировини та матеріалів.

2. Поліпшення організації виробництва та праці, тобто вдосконалення управління виробництвом і скорочення витрат на нього; впровадження наукової організації праці; поліпшення використання основних виробничих фондів; поліпшення матеріально-технічного забезпечення; скорочення транспортно-складських витрат тощо.

3. Зміна обсягу виробництва, що зумовлює відносне скорочення умовно-постійних витрат у результаті зростання обсягу виробництва.

4. Зміна структури, асортименту та поліпшення якості продукції [2].

Методи оцінки впливу техніко-економічних чинників на зниження витрат підприємства можуть використовуватися як при аналізі, так і при плануванні собівартості продукції на майбутній період.

Зменшення витрат сировини і матеріалів досягається за рахунок зниження норм їхнього використання, скорочення відходів і втрат у процесі виробництва і збереження, повторне використання матеріалів, впровадження безвідходних технологій. На розмір витрат істотний вплив має зміна цін на сировину і матеріали. При їхньому збільшенні витрати зростають, а при зниженні – зменшуються. Відсоток зниження розміру витрат за рахунок зменшення матеріальних витрат і зміни цін на сировину та матеріали може бути розрахований за формулою:

$$ЗВм = (1 - j_m \times j_{ц}) У_m \times 100, \tag{1}$$

де j_m – індекс зміни норм використання сировини і матеріалів на одиницю продукції;
 $j_{ц}$ – індекс зміни цін на сировину і матеріали;
 $У_m$ – питома вага вартості матеріальних витрат у витратах підприємства (у відсотках).

Зниження витрат підприємства забезпечується за рахунок зменшення витрат живої праці на одиницю продукції і темпів зростання його продуктивності стосовно темпів зростання середньої заробітної плати. Розмір зниження витрат (у відсотках) за рахунок росту продуктивності праці можна визначити за формулою:

$$ЗВзп = (1 - j_{зп} : j_{пп}) У_{зп} \times 100, \tag{2}$$

де $j_{зп}$ – індекс зростання середньої заробітної плати;
 $j_{пп}$ – індекс зростання продуктивності праці;
 $У_{зп}$ – питома вага заробітної плати у витратах підприємства [3].

Бойко В.В. групує критерії зниження собівартості за двома видами: внутрішньовиробничі, зовнішньовиробничі (рис. 1) [1].

Рис. 1. Критерії зниження витрат виробництва у собівартості продукції

Розробка методик щодо такої організації виробництва, яка б давала змогу знижувати витрати у собівартості продукції в даний час представлено двома основними школами: американською і японською. Це численні системи матеріально-технічного забезпечення виробництва, його економічного стимулювання тощо. У зниженні витрат виробництва значна роль належить державним програмам в області науково-технічного прогресу і державним стандартам.

Значне зниження витрат виробництва досягається в результаті застосування прогресивних методів організації виробництва. Прикладом служить розроблена в Японії і широко застосовна в усьому світі система організації виробництва «just in time». Вона знижує витрати виробництва за рахунок бездефектного виготовлення продукції. Якщо попадаються браковані деталі, виробничий процес зупиняється тому, що запасів на робочому місці немає. Японські підприємства роблять акцент на підвищенні продуктивності праці, використовують автоматичні пристрої для контролю якості. В результаті знижуються витрати виробництва, що пов'язані з повторним опрацюванням бракованих виробів, витратами сировини і заробітної плати.

Велику увагу економісти приділяють таким резервам зниження витрат, як зміна класифікації, вирахування і калькулювання витрат. Наприклад, розмежування витрат на виробництво продукції вищої якості і на виробництво нестандартної продукції; застосування єдиної системи калькулювання витрат на всіх стадіях життєвого циклу виробів; посилення ролі калькулювання; більш чітко виділення витрат на управління, підготовку виробництва, реалізацію досягнень науково-технічного прогресу, в тому числі

підвищення якості продукції тощо [7].

Систематичне зниження витрат – основний засіб підвищення прибутковості функціонування підприємства. Можна виділити наступні основні напрями зниження витрат виробництва у всіх сферах національної економіки:

- використання досягнень науково-технічного прогресу (більш повне використання виробничих потужностей, сировини і матеріалів, у тому числі і паливно-енергетичних ресурсах, створення нових ефективних машин, устаткування, нових технологічних процесів);
- вдосконалювання організації виробництва і праці;
- державне регулювання економічних процесів.

Перш ніж розглядати основні напрями економії витрат, необхідно зауважити, що сама діяльність підприємства з забезпечення економії витрат у переважній більшості випадків вимагає витрат праці, капіталу і фінансів. Ефективність за витратами буде, коли зростання корисного ефекту перевищить витрати на забезпечення економії. Можливим є і граничний варіант, коли зменшення витрат на виробництво виробу не змінює його корисних властивостей, але дозволяє знизити ціну в конкурентній боротьбі. В сучасних умовах типовим є не збереження споживчих якостей, а економія на витратах у розрахунку на одиницю корисного ефекту чи інших важливих для споживача характеристик. На практиці це часто приймає такі форми, як, наприклад, зниження вартості одиниці виробничої потужності металообробного верстата.

Висновки з даного дослідження. Перед керівництвом промислових підприємств стоїть завдання не тільки підрахувати вже наявні витрати, але і знайти всі можливі шляхи їх зниження. Можливості зниження витрат виробництва виділяються й аналізуються за критеріями, напрями. Для повнішого виявлення можливостей зниження витрат і збільшення прибутку, а також для глибшого і всебічного аналізу фактичних витрат і причини їх відхилення від розрахункового рівня доцільно поєднувати покритеріальний і кошторисно-нормативний методи планових розрахунків собівартості. Перш ніж визначити, як провести зниження витрат виробництва, необхідно провести їх розрахунок, зібрати та проаналізувати дані про всі витрати, дослідити зміни витрат в часі. Також проводиться аналіз того, як на результативності діяльності компанії відіб'ється зменшення величини всіх витрат.

В середині підприємства витрати здебільшого можна знижувати за рахунок зміни норм використання сировини, зменшення витрат живої праці на одиницю продукції тощо. Для цього розроблено ряд показників, які нині широко використовуються на підприємствах. Значне зниження витрат досягається за рахунок застосування прогресивних методів організації виробництва, наприклад система «just in time».

Отже, кожне підприємство при ефективному управлінні витратами зможе зменшити витрати в собівартості продукції, що в подальшому вплине на збільшення отриманого прибутку. Подальші розробки щодо цього питання повинні стосуватися визначення ефективної системи функціонального управління (планування, організування, контролювання, мотивування, регулювання) собівартістю у забезпеченні розвитку підприємств.

Література

1. Бойко Є.І. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах / Є.І. Бойко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – № 18.6. – С. 139–143.
2. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства : [навч. посіб.] / М.В. Володькіна. – К. : ЦНЛ, 2004. – 196 с.
3. Гетьман О.О. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
4. Голубовський Л.І. Аналіз сучасних методів управління витратами / Л.І. Голубовський // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 187–197.
5. Грещак М.Г. Управління витратами : [навч. посіб.] / М. Г. Грещак, В. М. Гордієнко, О. С. Коцюба та ін. ; за заг. ред. М. Г. Грещака. – К. : КНЕУ, 2008. – 264 с.
6. Жовнірова М.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах / М.В. Жовнірова // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 19.2. – С. 126–132.
7. Когут У. Удосконалення аналізу витрат машинобудівного підприємства / У. Когут // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 14. – С. 89–96.
8. Костецька Н.І. Класифікація витрат як основа формування стратегії зниження витрат підприємства / Н.І. Костецька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2005. – № 6. – Т. 1. – С. 71–74.
9. Котляров С.А. Управление затратами / Котляров С.А. – СПб : Питер, 2001. – 160 с.
10. Кудря Я.В. Сутність і зміст застосування методу регресії собівартості у забезпеченні розвитку управління корпораціями в машинобудівній галузі економіки України / Я.В. Кудря // Економіка та держава. – 2009. – № 5. – С. 48–50.
11. Осипов В.І. Економіка підприємства : [навч. посіб.] / В.І. Осипов. – Одеса : «Маяк», 2005. – 724 с.
12. Серебренников Г. Снижение себестоимости продукции / Г. Серебренников, С. Иванов // Риск. – 2001. – № 2. – С. 45–47.

1. Boyko Ye.I. Improvement of the expenditure system on enterprises/ Ye.I. Boyko // Ukrainian National Forestry University Scientific Bulletin. 2008. - № 18.6. - S. 139-143
2. Volodkina M.V. Economics of Industrial Enterprise: [training manual] / M.V. Volodkina.-K.: TSNL, 2004. – 196 s.
3. Hetman O.O., Shapoval V.M. Business economics: [training manual] /O.O. Hetman, V.M. Shapoval. K.: Center of training literature, 2010. - 488 s.
4. Holubovskiy L.I. Analysis of modern methods of expenditure control: [training manual]/ L.I. Holubovskiy // Galicial Economic Bulletin.-2010.- № 1(26).- S. 187-197
5. Hreshchak M.G. Expenditure control: [training manual / M.G. Hreshchak, V.M.Gordiyenko, O.S. Kotsyuba etc.; under the editing of M.G. Hreshchak. K.: KNEU, 2008. - 264 s.
6. Zhovnirova M.V. Improving cost management system in enterprises / M.V. Zhovnirova // National Forestry University Scientific Bulletin. -2010.- № 19.2.- S.126-132
7. Kohut U. Improvement of the engineering enterprise expenditure analysis / U. Kohut // National University "Lviv Polytechnica" Bulletin. - 2008. - № 14.- S. 89-96
8. Kostetska N.I. Expenditure classification as the basis of enterprise expenditure reduction strategy forming // Khmelnytskyi National University Bulletin. - 2005. - № 6. - Т.І.- S. 71-74
9. Kotlyarov S.A. Expenditure control. –SPb.: Piter, 2001.-160 s.
10. Kudrya Ya.V. Nature and content of the regression of the method in providing cost management development corporations in the engineering industries Ukraine/ Ya.V. Kudrya// Economy and state.-2009.- №5. – S. 48-50
11. Osypov V.I. Business economy: [training manual] / V.I. Osypov. – Odesa: "Mayak", 2005. – 724 s.
12. Serebrennikov G., Ivanov S. Production cost reduction / G. Serebrennikov, S. Ivanov // Risk. - 2001. - № 2. – S. 45-47

Рецензія/Peer review : 13.7.2013 р.

Надрукована/Printed :8.9.2013 р.

Рецензент:

УДК 65.050.12

М.В. ЛУЧИК

Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

В статті досліджено сутність економічної безпеки аграрної галузі і визначено її структуру. Дана характеристика основних функціональних складових економічної безпеки аграрної галузі, обґрунтовано взаємозв'язок між ними.

Ключові слова: безпека, галузь, загрози і ризики, економічна безпека аграрної галузі.

M.V. LUCHYK

Podilskyi state agrarian university, Kamianets-Podilskyi

ECONOMIC SECURITY OF AGRARIAN SECTOR AND ITS STRUCTURE ELEMENTS

Abstract – The aim of the research – to explore the nature and functional structure of economic security of agrarian sector; consider the economic security of the agrarian sector as a combination of internal and external conditions that facilitate efficient dynamic growth of the national economy, its ability to satisfy demands of society in food, to ensure the competitiveness of agricultural products on the internal and external markets.

In the article the functional components of economic security of the agrarian sector are described. There are: political and legal, financial, investment, innovation, environmental, marketing, social, intellectual and human resources.

Efficient interaction of economic security of the agrarian sector will ensure economic, social and food security.

Keywords: security, sector, threats and risks, economic security of the agrarian sector.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями

Сьогодні одним з видів загроз економічній безпеці держави є деградація найбільш передових галузей національної економіки, що супроводжується обвальним проривом на українські внутрішні ринки імпортованої продукції. Саме галузь як виробник кінцевого товару, на думку Л.А. Горошкової, отримує додаткові можливості підвищення рівня своєї економічної безпеки за умови конкурентоспроможності на зовнішньому ринку забезпечуючих і технологічно споріднених галузей. Утворюються додаткові умови для оптимізації та підвищення ефективності виробництва, бо необхідність підтримки міжнародної конкурентоспроможності стимулює ці галузі до інновацій. Підвищення ефективності також досягається за рахунок ефекту синергії від взаємодії галузей [1, с. 117].

Аграрний сектор в силу своєї специфіки не може в умовах ринку на рівних брати участь у міжгалузевої конкуренції. В силу своєї відносно низькодохідності, залежності від природних факторів, яскраво вираженого сезонного, циклічного характеру відтворення сільське господарство є галуззю більш відсталою у технологічному плані в порівнянні з промисловістю і дає меншу віддачу на вкладений капітал. Тому питання забезпечення економічної безпеки аграрної галузі для України важливі і актуальні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

В умовах глобалізації економіки питання досягнення економічної безпеки держави, регіону досліджуються багатьма вченими, як вітчизняними, так і зарубіжними. Однак проблемі забезпечення